

TADBIRKORLIK SUBYEKTLARI EKSPORT SALOHIYATINI OSHIRISHNING USTUVOR YO'NALISHLARI (BUXORO VILOYATI MISOLIDA)

Husenov Sharofiddin Samoyiddinovich

*Buxoro shahar hokimining o'rinbosari,
investisiya, sanoat va savdo bo'limi boshlig'i*

Annotatsiya: Ushbu tezisda Buxoro viloyati misolida tadbirkorlik subyektlarining eksport salohiyatini oshirishning ustuvor yo'nalishlari tahlil qilingan. Tadqiqot jarayonida hududda eksport faoliyatining rivojlanish darajasi, unga ta'sir etuvchi asosiy omillar hamda mavjud muammolar kompleks yondashuv asosida o'rganilgan. Tahlillar natijasida hududda eksport salohiyati mavjud bo'lishiga qaramay, undan foydalanish samaradorligi yetarli darajada emasligi aniqlangan. Shu bilan birga, eksport tarkibida diversifikatsiya jarayonlari boshlanganligi va ayrim ijobiy siljishlar kuzatilayotgani qayd etilgan.

Tadqiqot natijalari asosida eksport salohiyatini oshirishning ustuvor yo'nalishlari sifatida ishlab chiqarishni diversifikatsiya qilish, yuqori qo'shimcha qiymatga ega mahsulotlar ulushini kengaytirish, logistika infratuzilmasini rivojlantirish hamda tadbirkorlik subyektlarini moliyaviy va institutsional qo'llab-quvvatlash zarurligi asoslab berilgan.

Kalit so'zlar: tadbirkorlik subyektlari, eksport salohiyati, eksportni rivojlantirish, eksport diversifikatsiyasi, qo'shimcha qiymat, logistika infratuzilmasi, eksportni moliyalashtirish, inson kapitali, raqobatbardoshlik.

Kirish

Zamonaviy global iqtisodiyot sharoitida eksport faoliyatini rivojlantirish milliy va hududiy iqtisodiyotlarning barqaror o'sishini ta'minlash, ularning xalqaro bozorlardagi raqobatbardoshligini oshirish hamda iqtisodiy integratsiya jarayonlarida faol ishtirok etishida muhim omillardan biri hisoblanadi. Xalqaro savdo aloqalarining kengayishi, global raqobatning kuchayishi hamda ishlab chiqarish jarayonlarining xalqaro qiymat zanjirlariga integratsiyalashuvi eksport salohiyatini oshirish masalasini yanada dolzarb etmoqda.

Ayniqsa, tadbirkorlik subyektlarining eksport faoliyatini kengaytirish iqtisodiy o'sishni jadallashtirish, yangi ish o'rinlarini yaratish, mahalliy ishlab chiqarishni rivojlantirish hamda milliy mahsulotlarning tashqi bozorlardagi ulushini kengaytirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Shu bilan birga, eksport faoliyati hududiy iqtisodiy tizimning ochiqligini oshiradi va investitsion jozibadorlikni kuchaytiradi. Hududlar kesimida eksport salohiyatidan samarali foydalanish iqtisodiy resurslarni oqilona taqsimlash, ishlab chiqarish tarmoqlarini diversifikatsiya qilish hamda hududiy iqtisodiy rivojlanishni ta'minlashda muhim omil hisoblanadi. Shu nuqtai nazardan, eksport faoliyatini rivojlantirish faqat makroiqtisodiy darajada emas, balki hududiy kesimda ham tizimli yondashuvni talab etadi.

Buxoro viloyati iqtisodiy salohiyatga ega hududlardan biri bo'lib, unda sanoat, qishloq xo'jaligi va xizmatlar sohalari rivojlangan. Hududning tabiiy resurslari, ishlab chiqarish bazasi va mehnat salohiyati eksport faoliyatini rivojlantirish uchun muhim imkoniyatlar yaratadi. Shu bilan birga, mavjud imkoniyatlarga qaramay, hududda tadbirkorlik subyektlarining eksport faoliyati va uning samaradorligi yetarli darajada shakllanmagan. Xususan, eksport hajmining nisbatan past sur'atlarda o'sishi, eksport tarkibining yetarli darajada diversifikatsiyalanmaganligi hamda yuqori qo'shimcha qiymatga ega mahsulotlar ulushining pastligi mavjud muammolar sifatida namoyon bo'lmoqda.

Mazkur holat tadbirkorlik subyektlarining eksport salohiyatini oshirish, mavjud muammolarni chuqur tahlil qilish hamda ularni bartaraf etishning ilmiy asoslangan yo'nalishlarini ishlab chiqishni talab etadi. Shu bois ushbu tezisning asosiy maqsadi Buxoro viloyati misolida tadbirkorlik subyektlarining eksport salohiyatini oshirishning ustuvor yo'nalishlarini aniqlash va ularni ilmiy jihatdan asoslashdan iborat.

Asosiy qism.

Buxoro viloyatida tadbirkorlik subyektlarining eksport salohiyatini oshirish masalasi hududiy iqtisodiy rivojlanishning muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Olib borilgan tahlillar hududda eksport faoliyatini rivojlantirish uchun yetarli iqtisodiy va ishlab chiqarish salohiyati mavjud ekanligini ko'rsatadi. Biroq ushbu salohiyatdan foydalanish darajasi to'liq emasligi kuzatilmoqda.

Tadbirkorlik subyektlarining eksport faoliyatini rivojlantirishga ta'sir etuvchi omillarni tahlil qilish shuni ko'rsatadiki, bir qator tizimli muammolar mavjud. Avvalo, ishlab chiqarishning eksportga yo'naltirilmaganligi asosiy cheklovchi omillardan biridir. Ko'plab korxonalar ichki bozorga moslashgan bo'lib, tashqi bozorlarga chiqish strategiyalari yetarli darajada shakllanmagan.

Shuningdek, eksport tarkibida yuqori qo'shimcha qiymatga ega mahsulotlar ulushining pastligi eksport samaradorligini cheklamoqda. Bu esa ishlab chiqarish jarayonlarida chuqur qayta ishlash darajasining pastligi bilan izohlanadi.

Logistika infratuzilmasining yetarli darajada rivojlanmaganligi ham muhim muammolardan biri hisoblanadi. Transport, saqlash va yetkazib berish tizimlaridagi kamchiliklar mahsulot tannarxining oshishiga va uning xalqaro bozorlardagi raqobatbardoshligining pasayishiga olib kelmoqda.

Moliyaviy omillar ham eksport faoliyatiga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Xususan, eksport faoliyatini kengaytirish uchun zarur bo'lgan kredit, sug'urta va kafolat mexanizmlarining yetarli darajada rivojlanmaganligi tadbirkorlik subyektlari imkoniyatlarini cheklamoqda.

Bundan tashqari, inson omili eksport faoliyatida muhim ahamiyat kasb etadi. Tadbirkorlarning xalqaro bozorlarga chiqish, eksport strategiyalarini ishlab chiqish, marketing va sertifikatlash talablari bo'yicha bilim va ko'nikmalarining yetishmasligi eksport salohiyatining to'liq ro'yobga chiqmasligiga sabab bo'lmoqda.

Yuqoridagi muammolarni bartaraf etish maqsadida tadbirkorlik subyektlarining eksport salohiyatini oshirishning quyidagi ustuvor yo'nalishlarini belgilash maqsadga muvofiq.

Birinchidan, eksportga yo‘naltirilgan ishlab chiqarish modelini shakllantirish zarur. Bu jarayonda mahalliy xomashyoni chuqur qayta ishlash va tayyor mahsulotlar ishlab chiqarishni kengaytirish muhim ahamiyatga ega.

Ikkinchidan, eksport tarkibini diversifikatsiya qilish orqali yuqori qo‘shimcha qiymatga ega mahsulotlar ulushini oshirish lozim. Bu esa hududning eksport samaradorligini sezilarli darajada oshirishga xizmat qiladi.

Uchinchidan, logistika infratuzilmasini rivojlantirish, jumladan transport va yetkazib berish tizimlarini modernizatsiya qilish orqali eksport xarajatlarini kamaytirish zarur.

To‘rtinchidan, eksportni moliyaviy qo‘llab-quvvatlash mexanizmlarini takomillashtirish, xususan eksport kreditlari, sug‘urta va kafolat tizimlarini kengaytirish muhim hisoblanadi.

Beshinchidan, inson kapitalini rivojlantirish, ya‘ni tadbirkorlik subyektlarini eksport faoliyatiga tayyorlash, ularning bilim va ko‘nikmalarini oshirish ustuvor yo‘nalishlardan biri sifatida qaralishi lozim.

Oltinchidan, raqamli texnologiyalar va elektron tijorat imkoniyatlaridan foydalanishni kengaytirish orqali kichik biznes subyektlarining global bozorlarga chiqish imkoniyatlarini oshirish mumkin.

Xulosa va takliflar

Olib borilgan tadqiqotlar Buxoro viloyati da tashqi savdo hajmi izchil o‘sib borayotganligini ko‘rsatgan bo‘lsa-da, eksport salohiyatidan foydalanish samaradorligi yetarli darajada emasligini aniqladi. Xususan, eksport hajmining nisbatan past sur‘atlarda o‘sishi hamda savdo balansining manfiylikicha saqlanib qolishi hududda eksport faoliyatining tarkibiy va institutsional jihatdan takomillashtirilishini talab etadi.

Tahlillar eksport tarkibida ijobiy o‘zgarishlar mavjudligini, jumladan xomashyo eksportidan qayta ishlangan mahsulotlarga o‘tish jarayoni shakllanayotganligini ko‘rsatdi. Shu bilan birga, eksport tarkibining yetarli darajada ixtisoslashmaganligi va yuqori qo‘shimcha qiymatga ega mahsulotlar ulushining pastligi saqlanib qolmoqda. Mazkur holat eksport salohiyatini oshirish uchun kompleks yondashuv zarurligini asoslaydi. Shu nuqtai nazardan, eksportga yo‘naltirilgan ishlab chiqarishni rivojlantirish, yuqori qo‘shimcha qiymatga ega mahsulotlar ulushini oshirish, logistika infratuzilmasini takomillashtirish hamda tadbirkorlik subyektlarini moliyaviy va institutsional qo‘llab-quvvatlash muhim yo‘nalishlar sifatida belgilandi.

Umuman olganda, mazkur yo‘nalishlarda izchil choralar amalga oshirilishi hududning eksport salohiyatini oshirish, tashqi savdo faoliyatini faollashtirish hamda iqtisodiy barqarorlikni ta‘minlashga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

1. O‘zbekiston Respublikasining Qonuni. “*Tashqi iqtisodiy faoliyat to‘g‘risida*”. 2000-yil 26-may, 77-II-son. Toshkent. Elektron manba: <https://lex.uz/docs/-67345>
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni. “*2022–2026-yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekiston taraqqiyot strategiyasi to‘g‘risida*”. PF-60-son, 2022-yil 28-yanvar. Elektron manba: <https://lex.uz/docs/5841063>
3. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining qarori. “*Eksport faoliyatini moliyaviy qo‘llab-quvvatlashni yanada kuchaytirish to‘g‘risida*”. PQ-5184-son, 13.07.2021. Elektron manba: <https://lex.uz/uz/docs/5510356>
4. OECD. Trade Policy and Regional Development. Paris: OECD Publishing, 2021.
5. UNCTAD. Trade and Development Report 2022. Geneva: United Nations, 2022.
6. World Bank. World Development Report 2021: Data for Better Lives. Washington, DC, 2021.
7. <https://stat.uz>
8. <https://buxstat.uz/>